

- א. כתב הראב"ד, הוא ישן בין האנשים והיא בין הנשים – שניהם דוקא, אנשים ישנים עמו ונשים ישנים עמה.
ונחלקו ראשונים אם גם ביום אסורים ביהוד, וכן בשאר עניני קורבה, או דוקא בלילה אסורים.
(ערא"ש כאן ובמו"ק פג).
- ב. כתב הרא"ש, נראה שבאבילות [שלא כבנדה], מותר לישן עם אשתו במטה אחת, הוא בבגדיו והיא בבגדיה, אבל לא בקירוב בשר. ומכל מקום כתבו הפוסקים שיש להחמיר בדבר, וכן בחבוק ונשוק. (עפ"י יו"ד שפג, א).
- ג. מפשטות הסוגיא משמע שמזיגת הכוס וכד' אסורה באבילות של הבעל, ולרב אשי אפילו באבילות הכלה. ואולם הראב"ד והרא"ש נקטו להתר. [וכנראה הם מפרשים שאמנם אינה חייבת במלאכות אלו לבעלה, אבל אין איסור בדבר. עפ"י קרני ראם].

דף ה

- ה. א. אלו חשבונות ועסקים מותרים בשבת?
ב. האם קבעו זמן לביאה ראשונה בבתולה ובאלמנה?
- א. רב חסדא ורב המנונא אמרו: חשבונות של מצוה מותר לחשבן בשבת. הלכך אין איסור לחשב הוצאות סעודת הנישואין שלאחר השבת.
אמר רבי אלעזר: פוסקים צדקה לעניים בשבת. אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: הולכים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לפקח על עסקי רבים בשבת. וכן מפקחין פיקוח נפש בשבת. וכן אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: הולכים לטרטיאות ולקרטיאות לפקח על עסקי רבים בשבת.
תנא דבי מנשיא: משדכים על התינוקות ליארס בשבת, ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות, שדברי מצוה הן.
- ב. בתולה שנישאת ביום הרביעי, יכולה ליבעל בו ביום כמו בחמישי, שאין חוששים שתתקרר דעתו בזמן מועט. ומשום ברכה שנאמרה ביום החמישי אמרו שתיבעל בחמישי.
אם אירע שלא בעל בליל חמישי, לא חייבוהו חכמים להמתין עד יום שני או חמישי הבא.
(עפ"י תוס').
- אלמנה נשאת בחמישי ונבעלת בששי – אם משום ברכת 'פרו ורבו' שנאמרה לאדם בששי, אם משום ששקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים חמישי בשבת ערב שבת ושבת. ולפי טעם זה האחרון, אדם בטל או כשחל יום טוב להיות בערב שבת, אפשר לבעול בחמישי.
כמובא לעיל, בזמן הזה אין חיוב לישא בתולה ברביעי ולבעול בחמישי, ובלבד שיטרחו בסעודה מקודם. וכן באלמנה, אדם בטל נושא בכל יום. (עפ"י רא"ש).

דפים ה – ז

- ו. מהו לשאת ולבעול בתחילה בליל שבת או במוצאי שבת?
שנו בברייתא, לא יבעול בתחילה לא בערב שבת ולא במוצאי שבת. ופירשו בערב שבת משום עשיית חבורה, ובמוצאי שבת הסיק רבי זירא גזירה שמא מרוב טירדה ישחוט בן עוף בשבת.
ובהמשך הסוגיא נסתפקו בענין ביאה ראשונה בשבת, שמא אסור הדבר כי דם בתולים מחובר הוא ואינו כמופקד, (והרי זה כשאר חבורה האסורה משום נטילת נשמה או משום תולדת דישא. עראשונים), או משום

עשיית הפתח, ואפשר שהאדם מתכוין לכך כי לדם הוא צריך או לפתח, או אף אם אינו מתכוין [ואינו 'פסיק רישיה ולא ימות' כי אפשר בהטיה ורוב בקיאים בדבר], שמא הלכה כרבי יהודה שאוסר דבר שאינו מתכוין, ואפשר שאפילו אם הוא נידון כמקלקל, שמא הלכה במקלקל בחבורה כרבי שמעון שחייב.

לפירוש רבנו תם, אף אם לדם הוא צריך הרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה, כי אין צריך להוצאת דם עצמו אלא כדי למנוע הדימום בבעילה אחרת, ועל כן לרבי שמעון פטור משום מלאכה שאינה צריכה לגופה. ולפרוש ר"י מלאכה הצריכה לגופה היא, כי צריך את הדם לודא שהיא בתולה.

ונחלקו בדבר תנאים בכרייתא אחרת. וכן רב ושמואל נחלקו בפסק ההלכה. בבית רב אמרו שרב התיר ושמואל אסר, ובמקומו של שמואל אמרו להפך, שמואל התיר ורב אסר. [ואעפ"י שרב פוסק כרבי יהודה בדבר שאינו מתכוין, אפשר שסובר לפטור משום מקלקל. וכן לאידך גיסא, אעפ"י ששמואל פוסק כרבי שמעון אפשר שמחייב משום שלפתח / לדם הוא צריך]. רבי אמי ורב זביד ורב יהודה הורו הטר ובשם רבי יוחנן הורו לאסור. ובדעת רבא נחלקו אמוראים. והסיקו הלכה להתיר.

א. משמע מפרש"י ותוס', שאדם שידוע שאינו בקי בהטיה, אסור לו לבעול בתחילה בשבת משום 'פסיק רישיה'. ויש אומרים שבזמננו אין בקיאים בהטיה ואסור (מובא בהגהות אשר"י). ולדברי הריטב"א מותר לכל אדם, כי מכל מקום אפשר שְׁיִטָּה. וגם הרא"ש פסק להתיר בסתמא.

ופסק הרא"ש (ז) שמותר לישא במוצאי שבת. ומהרש"ל (יש"ש ז) אוסר במוצאי שבת. ב. לכאורה נראה מדברי התוס' שאסור לבעול בעילה גמורה בתחילה בשבת. ואולם הפוסקים לא חילקו. ובפרישה כתב שלפי מה שאנו נוקטים דם מפקד פקיד מותר אף בעילה גמורה. ויש מי שכתב שלדברי הכל מותר משום ספק-פסיק-רישיה, כי בגמר ביאה כבר יש ספק שמא נשברו הבתולים מקודם. (עפ"י אבני נזר אה"ע רמז).

מבואר בגמרא שגם אם ננקוט שאסור לבעול בתחילה בשבת, אם כבר בעל מקודם, מותר, ואעפ"י שאפשר שיחבל מעט – כדברי שמואל שפירצה דחוקה מותר ליכנס בה בשבת ואעפ"י שמשיר צרורות. כתבו הפוסקים על פי הירושלמי, שאלמנה או גרושה אין להתיחד עמה יחוד הראוי לביאה בתחילה בשבת או ביום טוב, משום שאז הוא עיקר הקנין ואסור לקנות בשבת, אבל בבתולה מותר להתיחד עמה בתחילה בשבת כיון שעיקר קנינה הוא בחופה שנעשתה קודם השבת. (עפ"י ראשונים; או"ח שלט, ה ואה"ע סד, ה). והרבה אחרונים כתבו שגם בבתולה יש ליוהר לכתחילה שיכניסנה החתן לרשותו מבעוד יום, ואולם בבתולה אין צריך יחוד הראוי לביאה, כגון שבני אדם נכנסים ויוצאים או שהיא נדה. (עפ"י משנ"ב שלט סקל"ב).

דף ו

- ז. א. בתולה שנישאה ורואה דם מחמת תשמיש, עד מתי אנו מחזיקים אותו בדם בתולים ולא בדם נידות?
ב. האם חתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון ובלילות שלאחריו?

א. תינקות שלא הגיעה זמנה לראות דם נידות, ונשאת – בית שמאי אומרים נותנים לה ארבעה לילות (שכל דמים שתראה בהם מחמת תשמיש, מחזיקים אותם בדם בתולים) ובית הלל אומרים: עד שתחיה המכה. הגיע זמנה לראות (– שהגיעו ימי הנעורים) – בית שמאי אומרים: נותנים לה לילה הראשון (אפילו לבעילות הרבה. רש"י), ובית הלל אומרים: עד מוצאי שבת – ארבעה לילות. (ואפילו לילות מפוזרים. תוס' עפ"י נדה סד).

[משמע מהגמרא ומדברי רש"י שגם דמים שראתה לאחר העראות, תולים אותם בדם בתולים].

ב. שנינו: חתן הנושא את הבתולה, פטור מקריאת שמע לילה הראשון, ובעוד שלשה לילות אחר כך אם לא עשה מעשה, שטרוד הוא בטרדת מצוה. (ובלכתך בדרך – פרט לחתן. ברכות טז.) ויש דעת תנאים הסוברת שבבליה שלישי, הוא ליל שבת [שבתולה נישאת ליום הרביעי] – חייב, שלדעה זו אסור לבעול בתחילה בשבת הלכך אינו טרוד אז טרדה דמצוה. הנושא את האלמנה אינו טרוד בדבר מצוה וחייב בקריאת שמע. (ברכות שם.) חתן, אם רצה לקרות – קורא. רשב"ג אומר: לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. ומסופר על רבן גמליאל שקרא בבליה הראשון שנשא, (ומשמיענו שאדם גדול ובוטח בעצמו שיוכל להתכוין, הרשות בידו ליטול את השם. (עפ"י ברכות שם ותוס'). דעת הרי"ף לפסוק כחכמים. וכתב ר"ח ושאר פוסקים: עכשו חתן קורא, כי אין אנו מכוונים כיאות. ואם נמנע מלקרות משום ביטול כוונה, הרי זו יוהרא.

הידוק מטלית בנקב החבית כדי לסותמה – נתבאר בשבת קיא.
דיני הטרוד והאבל בחיוב מצוות ובתפלין – בברכות יא ובמו"ק יד-טו כא.

דף ז

ח. מי שנשא אשה ולא כתב לה כתובה ואין פנאי לכתוב כעת – מה יעשה?

זה היה מעשה ברבי אמי שהתיר לבעול בתחילה בשבת ואמרו לו חכמים והרי לא כתבו כתובה, ואמר להם: התפיסוה מטלטלין.

א. יש אומרים שלא התירו זאת אלא בשעת הדחק וליום או יומים, אבל בקביעות אסור לעשות כן אלא צריך לכתוב כתובה. (מובא בהגהות אשר"י).
ב. לא התירו בהתפסת מטלטלין אלא כשקיבל עליו אחריות אם יאבדו או יזולו. (עפ"י תוס' להלן ג:).

ט. א. הנושא בתולה – האם מותר לבעול בתחילה ביום טוב?
ב. האם הותרה מלאכה ביום טוב שלא לצורך אוכל נפש?

א. נחלקו רב פפא ורב פפי בשם רבא, האם לפי הצד שאסור לבעול בתחילה בשבת, מותר ביום טוב אם לאו, כי אעפ"י שנוקטים מתוך שהותרה מלאכה לצורך אוכל נפש הותרה שלא לצורך, לא הותר אלא לצורך השוה לכל נפש.

ב. לבית הלל הותרה מלאכה ביום טוב אפילו שלא לצורך אוכל נפש – מתוך שהותרה לצורך. ומ"מ מבואר בגמרא שלא הותרה אלא לצורך השוה בכל נפש, בדומה לאכילה, (אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם). ואפילו כגון צליית בשר צבי שאינו בכל אדם. ואולם דבר שאין לו צורך לכל, כגון עשיית מוגמר – אסור. [ומבואר בסוגיא שבעילת מצוה בבתולה נחשבת (לרב פפא) דבר השוה בכל נפש. ואפשר שהוא הדין לשאר ביאות, ושמה דוקא בעילת מצוה. עתוס].

א. חימום מים לרחיצה, כיון שאינה אלא לתענוג, לא הותר ביום טוב, אבל חימום מים להזיע בהם, כיון שהוא לבריאות, שוה הוא לכל נפש. (עפ"י תוס' שבת לט: ד"ה וב"ה. וצ"ב בענין זה בזמננו).
ב. ברמב"ם (יום טוב א, ד) משמע שלא הותרו משום 'מתוך' אלא מלאכות הוצאה והבערה, אבל שאר דברים לא הותרו אלא לצורך אוכל נפש. (ובשו"ת משיב דבר (ח"א לו ד"ה שלישיית) פירש שבוה נחלקו רב פפי ורב פפא בסוגיתנו, ע"ש). והתוס' ועוד ראשונים חולקים.

ג. צורך קיום מצוה גם הוא נחשב צורך להתיר, ואפילו מצוה דרבנן. (עפ"י תוס'). ויש סוברים שמצוה דרבנן שאין בה הנאת הגוף אינה נחשבת צורך היום להתיר מלאכה. (עפ"י ר"ן פסחים ו. וע' בכסף-משנה חמ"ג, ח.).
 ד. עוד כתבו התוס', להוציא תינוק לטייל נחשב 'צורך היום', ואולם הוצאה לצורך נכרי נראה שאסור. והביאו שנוהגים עתה להוציא לצורך נכרי ביו"ט. ע"ש.

י. א. כמה ימים תקנו חכמים לשמחה ולברכת-חתנים בנישואי בתולה ובנישואי אלמנה?
 ב. מהי ברכת אירוסין?

א. תקנו חכמים בנישואי הבתולה לברך ברכת חתנים שבעה ימים, והם ימי משתה ושמחה. (ואין חילוק בין בחור לאלמן. (רא"ש ור"ן. וע"ש בשם הר"י בן מגאש, שנראה גם לענין שמחה, יש לאלמן שנשא בתולה שבעה ימים). יש מי שכתב ששמחת יום ראשון מדאורייתא. (ערא"ש בשם רמ"ה. וע' במובא בשבט הלוי ח"ו רטז, יב). אלמון הנושא אלמנה (והוא הדין שאר בעולה (תוס' ועוד. וי"ח בפנייה שנבעלה). וכן גרוש שנשא גרושה וכד'. פוסקים. וע' פרטי דינים בשו"ת שבט הלוי ח"ה רעט) – הסיקו בגמרא בדעת רב הונא שמברכים ברכת חתנים יום אחד בלבד. ולפי לשון אחת בגמרא תקנו לה שלשה ימי שמחה.
 בחור הנושא אלמנה – טעונה ברכה שבעה ימים, ולפי לשון אחת אין טעון אלא שלשה ימי שמחה. א. יש אומרים שאין מחלוקת בין שתי הלשונות הללו, ולפי זה נותנים לבעולה שלשה ימי שמחה בין בבחור בין באלמן, ואינם חלוקים אלא לענין ברכה, אם יום אחד או שבעה ימים. (וכן פסק הרמב"ם – אישות יב; ברכות ב, ט). ויש אומרים ששתי הלשונות חלוקים, (ע"ן).
 ב. נחלקו הדעות באלמון שנשא אלמנה, האם מברכים 'אשר ברא' כל שלשה ימים ראשונים אם לאו. (ע' טור אה"ע סב ובית שמואל ס"ק יז; ים של שלמה יב; ערוך השלחן; שבט הלוי ח"ה רעט).
 ג. הרא"ש צדד שגם אם הסעודה ראשונה נעשתה באיחור מיום הנישואין, כגון שנישאו ביום והסעודה היתה בלילה – מברכים באלמון שנשא אלמנה. ומדברי ערוך השלחן (אה"ע לג) משמע שגם אם דחו הסעודה עד שלשה ימים – מברכים. ויש לפקפק בזה ולומר שכל שהיה זמן ראוי לסעודה ולא עשו עד למחרת – אין לברך. (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"ד פח, ב).

ב. ברכת האירוסין נאמרת בשעת הקדושין. מה מברך – רבין ורבה בני רב אדא אמרו שניהם בשם רב יהודה: בא"י אמ"ה אקב"ו על העריות ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות (לנו) ע"י חופה וקדושין. רב אחא בנו של רבא מסיים בה בשם רב יהודה: בא"י מקדש ישראל ע"י חופה וקדושין.
 א. לדברי רב האי גאון ורמב"ן חותמים ב'מקדש ישראל' בלבד. ויש מי שכתב 'מקדש ישראל על ידי חופה בקדושין'. (ע"ן).

ב. כתב רב אחאי (בשאלות – ח"י-שרה טז) שברכת אירוסין בעשרה. והר' שמואל הנגיד נחלק עליו. והרא"ש בפסקיו הכריע כרב אחאי.
 ג. יש שכתבו שברכה זו נאמרת קודם הקדושין, ויש שכתבו שצריך לאמרה לאחר הקדושין, שמא תחזור בה האשה ותהא הברכה לבטלה. ועוד, שאין מזכירים בברכה זו את עשיית המצוה ואינה כשאר ברכות המצוות הנאמרות עובר לעשייתן. (עפ"י הרא"ש). ומהרמב"ם (אישות ג, כג) מבואר שהיא ברכה על מעשה המצוה, הקידושין. [ואעפ"י שנוהגים שמסדר הקדושין מברך ברכה זו ולא החתן, וזה כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע, אבל החתן והלכה צריכים להתכוין לצאת בברכה זו בשמיעתם. פוסקים]. ואף לדעת הרא"ש שהיא כברכת השבת, הסיק הבית-יוסף שצריך לברכה קודם הקדושין.
 ונראה שאפילו לדעת הרא"ש, עיקר הברכה ניתקנה בשביל החתן והכלה, הלכך אם הם חרשים, אין לברך ברכת האירוסין, וכמו שפסק הנודע ביהודה (תנינא אה"ע א. עפ"י אגרות משה

אה"ע ח"א פז. וע"ע משיב דבר ח"ד לד. ולענין ברכה בקידושי קטן – ע' בכנסת הגדולה אה"ע לד; שבט הלוי ח"ו סס"י רט).

ד. ברכת אירוסין לחוד וברכת נישואין לחוד, לכך מברכים פעמים 'בורא פרי הגפן'. ויש נוהגים להפסיק ביניהם ולקרוא הכתובה, וברכת 'הגפן' מברך על שניהם לאחריהם, משום הפסק. (עפ"י שו"ת רש"י וראבי"ה – מובא בהג"א; תוס' פסחים קב:).

ה. לא ברכו ברכת האירוסין בשעת האירוסין, רב שרירא גאון אסר לברכה בבית חתנים. ורבנו נסים ורבנו יונה הורו שיש לברכה בשעת נישואין עם שבע הברכות. וכן מסתבר (רא"ש). והמרדכי הביא מרבנו אפרים שנהגו לברכה בשעת נישואין.

ו. יש לברך ברכת אירוסין באשה המתקדשת על ידי שליח, והשליח מברך. (עפ"י תוס', רמב"ם, טור אה"ע לד. ערש"א).

דין המזכה לעובר – ביבמות סז.

דפים ז – ח

- יא. א. מהם דיני ברכות חתנים?
 ב. מהן ברכות אבלים?
 ג. האם האבלים נחשבים מן המניין לברכת המזון, לעשיית שורה לנחם, ולרחבה?
 ד. כמה כוסות תקנו חכמים בבית האבל?
- א. ברכת חתנים נאמרת בעשרה. (רב נחמן דרש מויקח עשרה אנשים דבועז, ורבי אבהו דרש מבמקהלות וואין 'קהל' פחות מעשרה) ברכו אלקים ה' ממקור ישראל – על עסקי מקור. ויש אומרים שברכת חתנים בכלל דבר שבקדושה. ע' שבט הלוי ח"ח רעט).
- ומברכים שש ברכות כמפורט בגמרא. ולוי בירך חמש ולא בירך 'יוצר האדם', שיצירה אחת היתה. אם בטעות הקדימו ברכת 'אשר יצר' ל'יוצר האדם', יש להסתפק אם יש לברך עתה 'יוצר האדם'. וספק ברכות להקל. (עפ"י אגרות משה אה"ע ח"ד פח).
- אין להוסיף דברים בברכות הקצרות [שהכל ברא' ו'אשר יצר], ושלא כרב תחליפא. ברכות חתנים נאמרות בבית חתנים כל שבעה (בנישואי בתולה), ובלבד שבאו פנים חדשות. אבל ללא פנים חדשות אינו מברכן אלא יום ראשון בלבד (כלומר בסעודה ראשונה. רא"ש), ובשאר הימים מברך 'שהשמחה במעונו' (בתחילת הזימון) ו'אשר ברא'.
- א. יש אומרים שפנים חדשות היינו שמרבים בשמחה בעבורו. (עפ"י רבנו תם). והרמב"ם פירש פנים חדשות – שלא שמעות הברכות. הרמב"ן כתב שכל שבאו פנים חדשות, אפילו אינו אוכל שם – מברכים שבע ברכות. יש אומרים שאם באו פנים חדשות בלילה, מברכים עליו לילה ויום והוא שעמד שם בכל שעת ברכה. (מובא בר"ן).
- ב. יש מצריכים שני אנשים ל'פנים חדשות'. וכן הוא מנהג בגדד (רב פעלים ח"ד אה"ע ו). לדעת כמה ראשונים שבת נחשבת כפנים חדשות. (תוס' ועוד). ומשמעות הפוסקים שחול-המועד אינו כ'פנים חדשות'. ויש מצדדים בחוה"מ סוכות משום אושפיזין עילאין. וע' בשו"ת שבט הלוי (ח"ח רפ) שלמעשה אין לנהוג כן.
- ג. חוץ מזמן החופה, אין חובה להביא עשרה כדי לברך שבע ברכות [כדשמעע בסוגיתנו], ומכל מקום מצוה מן המובחר לעשות כן, אם יש לאל ידו. (עפ"י שו"ת רב פעלים ח"ד אה"ע ו).
- לדברי רבי יהודה נאמרת ברכת חתנים אף בבית האירוסין, ופירש אביי ביהודה שנו, מפני שמת יחד עמה ואסורה לו בלא ברכה.